

BERGEN 1814–1914

UTGIT AV

BERGENS KOMMUNE

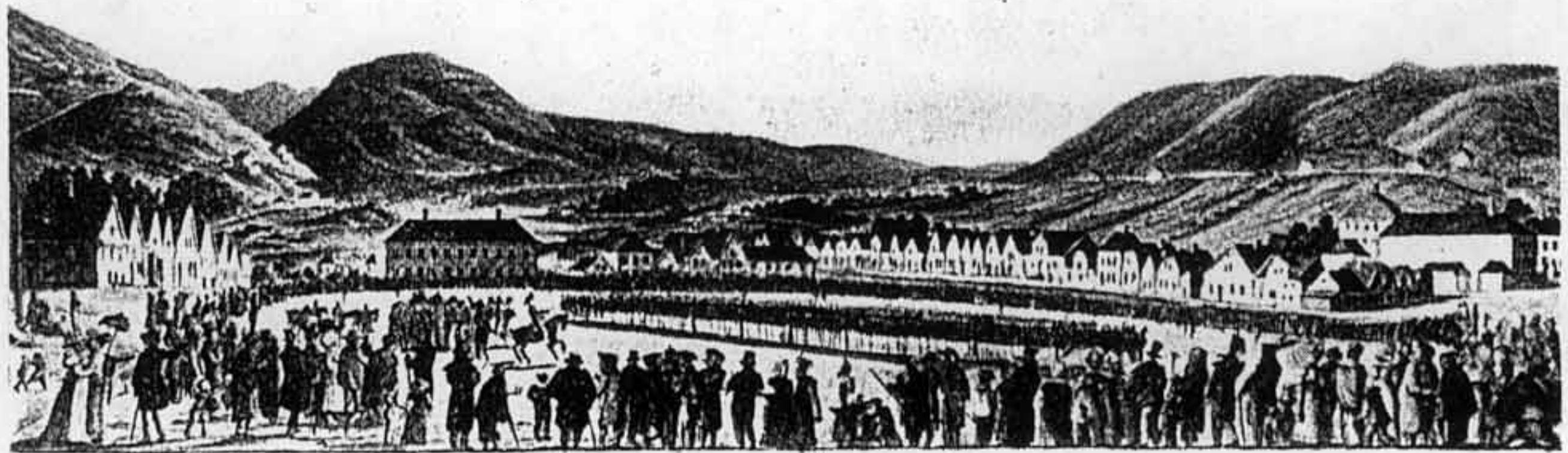
REDIGERT AV

CARL GEELMUYDEN OG HAAKON SCHETELIG

BIND I

I KOMMISSION HOS JOHN GRIEGS FORLAG
1914

U DSIGT . . . EXERSTIER . . . PARADE PLADSEN

ENGEN . . . COFFEDIE HJUSET . . . LOGEN

Bergens borgervæbning

av

Anthon M. Wiesener

Allerede fra de ældste tider av berodde Bergens forsvar paa dens egne borgere, som med vaaben ihaand var forpligtet i ufredstider at forsvare sin by. Borgervæbningen er saaledes en meget gammel paa lov bygget institution. Mens i gamle tider hver mand fra barnsben av var opøvet i vaabenbruk og i almindelighet bar vaaben, saa ændret dette sig nedover i tiden. Forholdene blev tryggere — borgerne mere uvant i vaabenbruk. Derfor opstod et behov for borgerne i fredstid at opøve sig i vaabenbruk for i krigstider at være beredt til forsvar. Slike øvelser fandt sted i 14- og 15-tallet i Bergen. I 1599 forærte kong Kristian den 4de Bergens by Engen til evindelig eiendom som mønstringsplads for byens borgere.

Da saaledes utviklingen hadde medført, at borgerne ogsaa i fredstider blev forpligtet til militære øvelser, opstod av sig selv behovet for en fast Vignet: Borgerparade paa Engen. Akvarel av Dreier.

organisation av denne borgervæbning. Og hertil bidrog ogsaa en anden faktor — nemlig kravet om et bedre vakt- og sikkerhetsvern inden selve byen.

Ti jo større og folkerikere byen blev — jo sterkere har kravet paa orden og sikkerhet været hos byens borgere. Av særlig vigtighet var et agtpaa-givent vakthold ved nattetider for at værgje byen mot ildsfare.

Borgervæbningen fik derfor fra begyndelsen av en dobbelt opgave. At forsvare byen i krigstider og at være politi i fredstider.

Omkring 1624 fik borgervæbningen sin første faste organisation. Den første stadshauptmand nævnes i 1626. I 1646 var byen inddelt i 8 kompanier, hvert bestaaende av 3 korporalskaper. En inndeling som svarer til byens 24 roder, som Bergen allerede i 1596 vites at ha været inddelt i.

Nogen særlig dygtighet eller iver for de militære pligter synes borgervæbningen gjennem 16- og 17-tallet ikke at ha været i besiddelse av. Med passende mellemrum gjentar sig til stadighet, at øvelserne avslappes og ophører, indtil der gripes energisk ind, hvorefter energien igjen avløses av slaphet.

Av vigtigere bestemmelser om borgervæbningen bør nævnes den instruks for stadshauptmanden, som av kongen blev approbert 14 juli 1714. Stadshauptmands og officers stillingen var et ulønnet borgerlig ombud. Fra de 16 eligerte mænds oprettelse i 1679 til denne institutions ophævelse i 1772 var stadshauptmanden tillike disses formand (ordfører). Stadshauptmanden valgtes paa den maate, at de 16 mænd foreslog 3 dertil skikkede mænd enten av sin egen midte eller blandt stadskapteinerne. Av disse utnævnte saa magistraten én. Valget maatte stadfæstes ved kongelig konfirmation. (Se Bergens bys privilegier 2 mars 1714, punkt 4). Det var stadshauptmandens pligt at lede den hele borgervæbning. Derfor avhang ogsaa borgervæbningens dygtighet av dennes. Var stadshauptmanden energisk — gik øvelserne bra. Var han slap — gik det ut over baade militærøvelser og vakthold. Blandt de mange pligter stadshauptmanden hadde, kan som kuriosum nævnes, at hvis Vaagen om vinteren frøs til, paalaa det ham ved borgerkompanierne at foranstalte isbrytning, for at trafikken paa havnen ikke skulde stanses. Likesaa var det ham, som bestyrte det av Abraham Wessel i 1730 oprettede legat indtil 1772, da de deputerte borgere selv overtok dette hverv.

1772—1800.

Ved reskriptet av 4 mai 1772 blev de 16 eligerte mænds antal indskrænket til 4. Som følge derav ophørte stadshauptmanden at være formand

for de eligerte mænd, og embedet blev aldeles separert fra forbindelsen med stillingen som deputeret borger, som det nu kaldtes.

I 1773 søkte den gamle stadshauptmand Lyder Schultz avsked formedelst høi alder og svaklighed. I hans sted utvalgte en av de tidligere 16 mænd kjøbmand Lauritz Holte Nicolaysen.

Herom heter det i et reskript av 5 oktober 1774 om Bergens borgeres armatur:

„I anledning af Stadshauptmanden i Bergen formedelst alderdom og svaghed frasagde sig dette embede, har stiftamtmanden andraget, at der ikke i lang tid har været tænkt paa den militaire forfatning ved borgerskabet, at stadskapitainerne bære navnet, uden at forrette noget, samt at borgerskabet havde bortsolt deres gevæhrer og tænkte aldrig meere paa exercitien, hvorfor den ordentlige rundgang samt vagthold i byen blev besørget af de allersletteste folk, som dertil bleve leiede af de andre borgere; men at den nuværende stadshauptmand ved hans flid og vindskibelighed har bragt det saavidt, at borgerskabet har kunnet passere en generalmynstring og derved udvist saavel sine pligter, at det intet andet borgerskab eftergiver. Paa det denne indretning ikke igjen skulde forfalde, bevilges: Borgere i bemeldte Bergen deres kaarder og gevæhrer, samt andre munderings sorter, som tilforn ofte skal have været udpantede, maa være fri for al gjælds-hæftelse, og paa ingen maade dem fratages, samt ei allene følge dem, saalænge de forblive borgere, men endog deres enker efter dem, for saavidt en saadan enke selv eier hus, hvoraf vagt skal svares, saaat samme ikke i skifte bliver at udlodde, men tages forlods ud af boet uden erstatning.“

Lauritz Holte Nicolaysen, der paa saa mange maater har gjort sig fortjent til at mindes som en sjelden god borger, fik kgl. konfirmation paa sin utnævnelse til stadshauptmand og instruks den 27 juli 1774.

Instruksen er i det væsentlige en gjentagelse av den fra 1714. Om stadskapteinene heter det, at naar en saadan stilling blir vakant, da skal stadshauptmanden straks dette for magistraten tilkjendegi og gjøre forslag paa, hvem han anser bekvem dertil, hvorefter magistraten beskikker den, som de dertil finder passende. Med hensyn til underofficerernes utnævnelse, tillotes det stadskapteinene med stadshauptmandens approbation at utnævne disse.

I „Adressekontoret“ for 1774 findes følgende skildring av mønstringen paa Engen:

„Den 27 mai blev under kommando af Hr. Stadshauptmand Laurids Holte Nicolaysen, holden en generalmønstring med denne byes borgerskab.

Om morgenen ved 7 slæt samledes de 8 borgerkompagnier, hver ved sin kapteins hus. Derfra marsherede de mellem 8 og 9 slæt, Livkompagniet, kommanderet af stadskaptein Hr. Johan Henrich Eggerking med feltmusik for sig, og alle 8te med flyvende faner og klingende spil til Engen, som byens mynsterplads. De først ankomne presenterede for de efterkommende, til hvilke og fra Smørsalmindingens begyndelse til Engen musicanterne stødte til fra Livkompagniet lige til det sted, hvor de posterede sig.

Ved mønstringen, haandgrebene, skydningen og ved at passere revue m. v. herskede den beste orden, meget over det nogen kunde have ventet af borgere, der i saa kort tid hertil

var øvede, og i mere end 20 aar ei saadant havde forrettet. De vedkommende, som især Deres høivelbaarenheder, Hr. Kammerherre og stiftbefalingsmand von Levetzau og Hr. Generalmajor og kommandant von Koss, samt Hr. Etatzraad og præsident de Fine med den øvrige magistrat, yttrede derover den største fornøielse. Andre tilsteedeværende kunde ei andet end rose og forundre sig over borgerskabets hurtighed og habilité. Foruden, at de fleste av officererne vare i røde klæder, tildels med galloner paa, og alle med gallonerede hatte, havde hvert kompagnie sin egen kulør af kokarder paa hattene. Stiftsbefalingsmanden, præsidenten, stadshauptmanden og stadsadjudanten havde hattekokarder av samme farve som Livkompagniet. Alle de exercicer og manœvrer, som af borgerkompagnierne kunde fordres, bleve viste, hvilket, blev begyndt henved 10 slæt og vedvarede til lidt over 1 slæt. De 3de fornævnte, som de øverste over borgerskabets militære øvelser, bleve, som mønsterherrer, saluterede saavel ved revuen som en front, og passerede igjennem geledderne. Et hvert kompagnie stræbede efter at udmærke sig ved orden og hurtighed, der bidrog sit til, at alle gjorde det vel. Efter middag havde Hans høivelbaarenhed, Hr. Kammerherren stort traktement for de høieste militære, magistraten, stadshauptmanden, stadskapteinene, stadsadjudanten med nogle flere. —“

Her er det første gang man hører omtalt uniformer for borgervæbningen. Det synes at fremgaa av ovenstaaende beretning, at det kun var officererne, som hadde fuld uniform (rød) med gallonerte hatter, mens de menige kun hadde kokarder i hattene. Det omtalte livkompani maa ha hat en kort levetid.

Stadshauptmand Nicolaysen fik ogsaa utvirket, at der kom en ny anordning angaaende vakt og rundgangen, som utkom 2 august 1775. Den er en forbedret udgave av den gamle anordning fra 26 november 1705.

Runden hadde om natten at patruljere rundt i byen og særlig ha øie med om ildebrand skulde opstaa. Dernæst kontrollere om vækterne var paa sine poster. Og hvis de befandtes drukne, hvad der nok ikke saa sjelden hændte, da at ta disse med til Corps de Garde. Likeledes hadde borgerrunden at arrestere alle urostiftere og idethele assistere vækterne, hvor saadant var fornødent til opretholdelse av ro og fred i byen. De borgere, som ikke personlig

Bergens Borgerfane 1782.
Artillerimuseet.

vilde delta i rundgangen, kunde for egen regning leie en duelig mand at møte for sig.

Enhver deltagende vakt fik i betaling 24 sk. pr. nat. Til at bestride de hermed forbundne utgifter, hadde man den saakaldte „vaktskat“, som paa-lagdes byens huseiere. Av hvert 100 rdlr., som byens eiendommer efter sidste brandtaksation i værdi beløp sig til, svartes 12 sk. i vaktskat.

I 1784 var borgervæbningen inddelt i følgende 8 kompanier — alt infanteri:

Nordnes kompani

Nyalmendingens do.

Muralmendingens do.

Smørsalmendingens do.

• Vaagsalmendingens do. (senere kaldet Torvalmendingens kompani)

Raadhus kompaniet

Korskirkealmendingens kompani (senere kaldet Wetterlevsalm. komp.)

Dræggens do.

Befalet var: stadshauptmanden og stadsadjutanten, der ved hoitidelige anledninger optraadte tilhest, samt de 8 stadskapteiner.

1800 — 1814.

Allerede ved aarhundredskiftet var borgervæbningen efter en kort glansperiode atter faldt tilbage i de vante fredelige og rolige forhold.

I 80 aar hadde der hersket fred. Da derfor regjeringen i begyndelsen av aaret 1801 sendte ordre rundt om i Norge, at man maatte være krigsforberedt, fordi krig med England var ivente, blev der røre i Bergen. En militærforfatter¹⁾ har meget rigtig kaldet Bergen „Fredens bolig“, et navn, skriver han, som i denne periode syntes at passe like saa godt paa byen som paa en av dens kirkegaarde.

Borgervæbningens overordnede i krigstider, Bergenhus kommandant og stiftamtmanden lot derfor utgaa under 3 februar 1801 en opfordring til borgerskapet til frivillig at være med og betjene voldkanonerne. Den 7 februar fremkom i „Adressekontoret“ opfordring fra stiftet til dannelse av et borgerlig artillerikorps i Bergen.

I opropet heter det bl. a.:²⁾

¹⁾ H. J. Barstad: Bergens Forsvar i 1801—1814 s. 1.

²⁾ Sammesteds s. 17.

„Fædrelandet haver nu i mere end 80 aar ikke været hjemsøgt med krigens rædsler, og har vedblevet at nyde denne ulignelige lykke, endog i tider, som disse sidste aar, hvor omtrent det heele øvrige Europa har været krigens og forfærdelsens skueplads. Af regjeringen vente vi, naar tid og leilighed dertil gives, Bergens fæstningsværker vedbørligen istandsatte, og forsynede med tilstrækkelige batterier og canoner, og alle videre fornødne forsvarsanstalter; men vi stædets indvaanere, vi selv, bør med mod og troeskab og fædrenelands kjærlighed vise os denne beskyttelse værdig. — Jeg haaber varig fred, og har aldeles intet kald at bebude krig; men forsvarsvæsenet er altid, endog i den dybeste fred, en passelig beskæftigelse, og derfor tager jeg ikke i betænkning, at og her foreslaa et frie Corps af Artillerister oprettet.“

Opfordringen blev fulgt i stor utstrækning. Der meldte sig paa raadstuen endog saa mange borgere for at la sig indskrive som artillerister, at man hadde møie med at faa dem indskrevet alle.

Der blev saaledes oprettet et frivilligt artillerikompani i Bergen i 1801. Dets chef blev auditor Jacob Bentzon, som var en av dem, der ivrigst hadde arbeidet for korpsets oprettelse.

I juli 1802 bestod kompaniet foruten chefen av 1 adjutant, 2 premier- og 2 sekondløytnanter 7 underofficerer og 107 menige kanonerer.¹⁾

Borgervæbningen mønstret paa denne tid foruten befal ca. 600 mand. Det viste sig, at den var daarlig bevæbnet, idet geværene var gamle og av forskjellig kaliber, tildels uten bajonetter. Man fik derfor fra Bergenhus arsenal udlevert 575 brukbare geværer, likesom det nyoprettede frivillige borgerlige artilleri fik laant 142 sabler av den bataviske republik gjennem dets konsul H. J. Fasmer. Et hollandsk krigsskib var nemlig nylig blit desarmert i Bergen.

Hele Bergen blev i 1801 grepet av en forsvarsiver og krigsbegeistring, som fik utslag baade i ord og gjerning. Nordal Brun gik i spidsen med

Infanteri chacot, parade, fra 1814.
Bergens museum.

¹⁾ Barstad: Bergens Forsvar 1801—1814 s. 39.

kraftige opmuntringstaler. Soldater og borgere eksercerte omkap. Forsvarsverkerne utbedredes og nye anlagdes. Der blev ydermere oprettet et patruljekorps av de borgere og andre byens indvaanere, som ikke var med i borgervæbningen. Dette korps skulde, naar fiendtlig angrep fandt sted, overta borgervæbningens opgave som politi. Det blev i likhet med denne delt i 8 kompanier.

Efter det engelske overfald paa Kjøbenhavn 2 april 1801 blev vaabenstilstand sluttet 2 dage efter og fredelige forhold indtraadte atter.

Borgerskapet fik av kongen i en resolution av 23/10 1801 megen tak og ros „for den kraftfulde patriotisme, det havde vist sig bered til, naar nødvendigheden opfordrede samme, at forsvare et elsket fædreneland.“ Stadshauptmanden Kristopher Kahrs fik karakter og rang som major av armeen, likesom auditor Bentzon fik premierloitnants rang. Desuten fik borgerskapet tilladelse til at beholde de utlaante nye geværer. Efter det skippertak borgerskapet hadde vist i 1801 overfor sine militære pligter — faldt det i 1802 helt tilbake i den gamle slendrian. Det frivillige artillerikorps opløstes av sig selv. I en indberetning fra general og kommandant paa Bergenhus Hesselberg om mønstringen av borgervæbningen i 1802, skriver denne, at dets militære kundskaper innskærket sig til at presentere gevær, lade og skyte generalsalver.

I 1803 var det ikke mulig for generalen at faa avholdt mønstring paa grund av, at Nordlandsstevnen dette aar hadde trukket saa langt ut, og at landmanden ved stevnens ophør kom til byen med sine produkter, saa borgerskapet ikke hadde tid til at tænke paa militære øvelser endsi mønstring.

Hesselberg arbeidet med iver paa at faa omorganisert borgervæbningen. Han mente, at til Bergens forsvar trængtes først og fremst artillerister, hvorav borgervæbningen ingen længer hadde. Han synes ikke at have havt den fornødne støtte av borgervæbningens anden overordnede, stiftamtmanden. Heller ikke borgerskapet var synderlig villig til yderligere militære pligter.

Imidlertid blev en kommission nedsat til omorganisation av borgervæbningen.

Resultatet herav blev, at fra 1807 innskærkedes kompaniernes antal til 6, saaledes at Nyalmendingens kompani blev ophævet og dets mandskaper fordelt mellem Nordnes og Muralmendingens kompanier. Raadhuskompaniet blev likeledes ophævet og fordelt mellem Torvalmendingens og Wetterlevsalmendingens kompanier.

Ved monstringen den 15 august 1807 bestod borgervæbningen av 14 over- og 36 underofficerer, 28 spillemænd og 426 borgere. Alt befal samt de fleste av borgerne var uniformerte. Det borgerlige infanteris uniform bestod av blaa kjole, gule knapper, hvit vest og hvite eller blaa pantalons samt hat.

Men det borgerlige artilleri manglet fremdeles. Endnu 21 august 1807, 2 dage før efterretningen om krigen med England kom til Bergen, var intet skritt gjort til opprettelse av dette korps.

Borgervæbningens officersuniformer fra tiden efter 1814.
Litografi i dr. Løstings samling. Bergens muséum.

Imidlertid fremkaldte krigen fornyet aktivitet. I september var det borgerlige artilleri helt reorganisert. Dets chef blev fremdeles auditor og veiermester Bentzon. Det bestod nu av 3 kompanier med en samlet styrke av 20 officerer, 60 underofficerer og 404 menige. Under 2 november s. a. fik det et interimsreglement. Ifølge dette skulde artilleristerne bestaa av alle haandverkssvende, kjøbmænds og embedsmænds sønner uten undtagelse, medmindre de studerte, samt de ved det forrige frivillige artillerikorps standne borgersønner og endelig av alle skriverkarle og handelsforvaltere. — Det frivillige borgerlige artilleri stod ikke under stadshauptmanden. Dets overordnede i fredstid var stiftamtmanden, i krigstid kommandanten paa Bergenhuss. Infan-

teriet talte i denne tid 19 officerer og 552 mand. Nogen foling med fienden fik dog borgervæbningen ikke oppleve denne gang. Dens deltagelse i krigen ytret sig derfor kun i forøket vakthold og eksersis.

I 1812 blev der nedsat en komité for at utarbeide nyt reglement for borgervæbningens organisation.

Det av denne kommission utarbeidede reglement blev konfirmert av statholderskapet ^{19/1} 1814. Reglementet stod i det væsentlige i kraft til borgervæbningens ophævelse i 1881.

Efter det nye reglement blev borgervæbningen delt i 1 infanteribataljon og 1 artilleribataljon. Stadshauptmanden blev chef for den hele borgervæbning. Dens overordnede var i fredstider: stiftamtmanden og præsidenten; i krigstider: kommandanten paa Bergenhuss.

Enhver vaabendygtig mand av byens civile indvaanere hadde at indtræ i borgervæbningen. De egentlige borgere (de som tok borgerskap) skulde rekrutere infanteribataljonen. De andre, som kjøbmænd og embedsmænds sønner, som ikke hadde borgerskap, haandverkssvende og alle skriverkarle og handelsforvaltere utgjorde artilleribataljonen.

Vernepligtens begyndelse i infanteriet fandt sted fra det øieblik borgerskap tokes. I artilleribataljonen, hvis mandskap væsentlig bestod av byens haandverkssvende og drenge, begyndte vernepligten allerede de første aar efter konfirmationen. Tok nogen av de menige, som stod i artilleriet, borgerskap, overførtes disse til infanteribataljonen, mens artilleriofficererne ikke overgik, selv om de løste borgerskap.

Infanteriet hadde foruten at delta i byens forsvar at vedlikeholde god orden i byen, dæmpe mulige oprør, paradere ved høitideligheter o. s. v.

Begge bataljoner hadde i ildebrandstilfælde at assistere ved slukningen o. s. v. Man var pliktig at staa i borgervæbningen til sit fyldte 50de aar.

Eksersertiden var aarlig 5 à 6 uker i tiden april—mai. Enhver borger hadde selv at holde sig med uniform og lædertøi.

Infanteribataljonen, som inddeltes i 4 kompanier, bestod av: 1 bataljonkommandør, 4 kapteiner, 5 premierløitnanter, 4 sekondløitnanter, 28 underofficerer og ca. 700 menige.

Uniform: Officererne: mørkeblaa kjole med samme slags rabatter, hvit underfôr, sort fløiels krave og opslag, gule knapper, hvit vest, hvite eller blaa pantalons, trekantet hat, sort kokarde, hvit fjær, sabel med det borgerlige felttegn. Distinktioner paa kraven, som armeens infanteri.

Underofficererne samme uniform, dog uten felttegn.

Infanteristerne blaa kjoler av civilt snit, blaa pantalons, rund hat med sort kokarde, patrontaske i sort bandolær.

Stadshauptmanden samt adjutant og auditøren bar infanteriets uniform.

Artilleribataljonen, likeledes inddelt i 4 kompanier, bestod av: 1 bataljonskommandør, 4 kapteiner, 5 premierløytnanter, 8 sekondløytnanter, 52 bombarderer eller underofficerer og ca. 450 menige.

Uniform. Officererne: mørkeblaa kjole med overslag, gule knapper, mørkeblaa vest og pantalons, trekantet hat med hvit fjær, rød og hvit kokarde, sabel med det borgerlige felttegn, distinktioner paa kraven som infanteriet. Underofficererne samme uniform uten felttegn. Artilleristerne samme uniform som underofficererne, dog med rund hat.

Infanteribataljonens 4 kompanier var:

Toldbodalmendingens infanterikompani

Muralmendingens do.

Torvalmendingens do.

Wetterlevsalmendingens do.

Artilleribataljonens 4 kompanier var:

Nordnes artillerikompani

Smørsalmendingens do.

Raadstuealmendingens do.

Drægsalmendingens do.

Angaaende officersutnevnelser bestemte det nye reglement, at til stadshauptmandspostens besættelse gjøres indstilling av general og stiftamtmand i Bergen til kongen, som utnevner. I almindelighet skulde den ældste bataljonskommandør indstilles. Bataljonskommandørene og stadskapteinerne foreslaaes av stadshauptmanden og indstillingen sendes gjennom stiftet til kongen, der utnevner ogsaa disse.

Krigsbegivenheterne i 1814 bragte som bekjendt ikke Bergen i berøring med fienden. Dog foraarsaket krigen selvfølgelig for borgervæbningen et øket vakthold og eksersis. Karakteristisk for „aanden“ i Bergen er følgende oprop, sikkert forfattet av biskop Brun, som er offentliggjort i Adresseavisen i oktober maaned, da det rygtes, at andre fremmede tropper end svenske vilde komme til at angripe Norge efter vaabenstilstandens utløp:

„Følgende Indbydelse, der ikke stemmer mindre overeens med det almindelige Ønske, end med hver Mands Pligt, efter Evne at bidrage til Fædrelandets Forsvar, er os idag tilhændekommen. Tingen anbefaler sig selv, og skal af os paa det kraftigste vorde understyttet.

„Saa viseligen Borgervæbningen i Bergen ved det sidste Reglement for samme er organiseret, og saa ypperlig Medlemmerne af samme nu ere exercerede, saa var det dog i nærværende Tidspunct i mange Henseender ønskeligt, at sammes Antal blev forøget saa meget som mueligt. Deels behøves til de mange Batterier og til den Mængde faste Kanoners Besætning og til sammes for Hvilen nødvendige Afløsning en Mængde Folk, deels ønske Mange ogsaa at høre at betjene Feldtkanonerne eller at bruges som Jægere.

En Hovedhensigt er det, at herved desto friere skal kunne disponeres over den egentlige Soldat, og at, da det formedelst Indvaanernes Forretninger ikke synes gjørligt for Mængden af dem, efter Lyst, at gaae til Armeen, Mængden af Soldaterne dog i det ringeste skal kunne sendes derhen.

Ogsaa vil disse foregaaende Vaabenøvelser give flere Lyst, ligesom bedst sætte dem istand til at tjene ved Armeen. Hvilken Opmuntring vil det ikke ogsaa være for de værnepligtige Indvaanere, naar de see Mænd i Tusindtal frivillig at dele Arbeidet med dem — Faren sige vi ikke, thi den er ved et Bombardement ulige større i Byen, (hvorfra dog rimeligviis ingen vaabendygtig Mand paa den tid slipper bort) end paa Batteriernes Volde. Hvor er man vel sikkrere, hvor er det ogsaa Muntrere end der, mens man Skud paa Skud sender Fienden Dodens Bud og seer hans Fartøier sjunke eller spinge i Luften. Endelig vilde det ogsaa være en Skam for vor By, der tæller 19 a 20 tusinde Mennesker inden sine Volde, om der ikke skulde findes saa mange vaabendygtige Mandfolk, som der behøves til at forsvare dem, eller megen Soldatesque gjordes nødvendig. Dog det har ingen Nød — Ikke skal Bergen blive Landings- eller Tillflugts Sted for Fiender, ikke Forræder mod Landet eller det ved Naturen

Infanteri chacot, daglig, fra 1814.
Bergens museum.

utilgjaengelige Stift. Der behøves blot at give Indvaanerne — Leilighed, Tilladelse. Et betydeligt Antal af samme, der efter Reglementet ere fritagne for Værnepligten, har allerede tilbudet sig, frivillig at opfylde denne i nærværende Tidspunct fornemste af alle Pligter, og forlangt strax at øves i Vaaben; thi indbydes Alle der ere besjelede af samme Lyst og Fædrelandssind, uden Hensyn til Stand eller Alder eller havde Fritagelser, at lade sig indskrive“.

Indskrivningen, der skeer i Indrullerings-Commissionen paa Raadhuset, tager sin Begyndelse næstkommende Mandag, den 17de dennes, Eftermiddagen Kløkken 2, hvor enhver Frivillig ville behage at møde, for at antegnes.

Bergen den 13de October 1814.

Lowzow.

J. N. Brun.

Paa Stiftets Vegne
Schydtz.“

1815—1855.

Den 1ste mai 1818 blev et ridende korps under navn av „Bergens ridende Borgergarde“ organiseret. Det var allerede i 1814 (30 november) foreslaaet oprettet av stiftet og magistraten. Sanktion herpaa meddeltes av kongen under 16 mars 1815.

Det skulde være et ridende politikorps, bestaaende av 24 personer, hvis antal ikke maatte forøkes, men vel forminskes. Politimesteren var korpsets chef.

Hensigten med korpsets indretning skulde, ifølge forslaget, være „ikke alene som i flere rikets stæder tilfældet er, at tjene til at eskortere de kgl. herskaber, som muligens vilde bæere denne stad med deres høie nærvær, men tillige saaledes som i Trondhjem at anvendes til at stille opløb og til i krigstider at bruges for at recognosere fienden eller til bedækning af transporter m. m.“

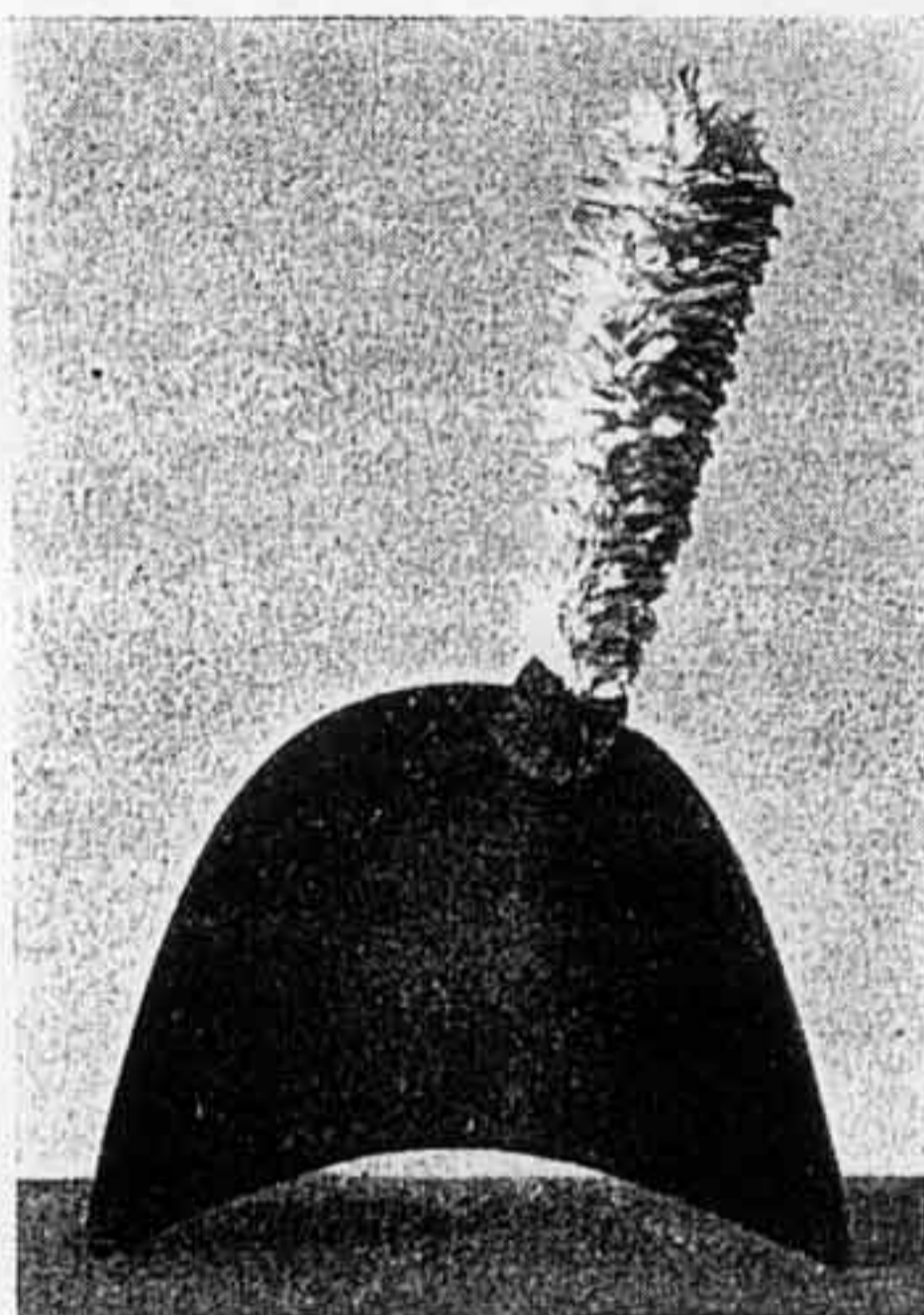
Korpset skulde bestaa av 24 borgere eller andre unge mennesker, som selv bekostet og vedlikeholdt deres uniform, hest og hele ekvipage, imot at fritages for al anden militærtjeneste. Det skulde inddeles i 2 avdelinger, hver med særskilt uniform og hver avdelings heste av ens kulør, lysegule eller rødbrune. (Dette forblev altid en papirbestemmelse). Uniformen skulde være ens med den for Kristiania borgergarde reglementerte. Dog skulde chefen, politimesteren, bæere politiets uniform.

Ved kgl. resolution av 22 juni 1819 fik korpset navn av: Bergens kongelige borgergarde. Efter reglementet av 8 august 1820 blev korpsets chef fremdeles politimesteren. Ellers skulde korpset bestaa av 1 premierløjtnant, 2 sekondløjtnanter, hvorav den ene skulde være adjudant, og i det høieste av 21 volonter, samt 2 lønnede trompetere.

Uniform: Lyseblaa korte kjoler med en rad hvite knapper, karmosinrød krave og opslag, lyseblaa pantalons med sølv langs sømmen, chacot med hvit fjær og guldkordons, indvirket med grøn silke, port d'epée av samme slags, sølvepauletter med kantiller, rød taske i sølvbaand, rødt gehæng, sabel med staalskede. Til daglig uniform en simplere mørkeblaa uniform.

Ved kgl. resolution av 10 januar 1824 ophørte politimesteren at være korpsets chef, der fra nu av toges blandt korpsets medlemmer. Chefen utnævntes av kongen og fik titel av ritmester.

I 1837 fik den kongelige borgergarde nyt reglement. Enhver som ønsket at bli optat i korpset maatte underkaste sig korpsets votering. Chefen utnævntes fremdeles av kongen, officererne av stiftamtmanden. Alle at vælges blandt korpsets medlemmer. Tjenesten mindst 5 aar.

Stadsadjudants hat fra 1803.
Tilh. fr. Nicolaysen, Lysekloster.

Uniformen forblev i det væsentlige den samme.

Den daglige uniform skulde være: mørkeblaa trøier med sort kamelgarns besætning og 5 rader sorte knapper. Graa benklær med en sort rand langs sømmen og en blaa hue med sølvtrøse, kokarde og en blaa kappe.

Officerer og volontører hadde ens uniform.

Saavel ved oppløb som ved ildebrand hadde korpset at assistere. Dets hovedopgave skulde dog være at eskortere kongelige personer. Men desværre for korpset fik det sjelden anledning at brilliere ved saadanne begivenheter. I hele korpsets levetid hændte dette 3 a 4 ganger.

Korpset skulde efter reglementet samles hver sommer nogen ganger for at opøves i „passende manøvres“. Disse holdtes paa Aarstadsletten og paa Sydneshaugen, hvor omtrent der hvor nu Johanneskirken ligger, var en ridebane. Den elegante uniform i forbindelse med den ædle hestesport gjorde, at adgangen til garden var meget eftertragtet av Bergens flotte kavallerer. Dertil kom at man blev fri for andre borgerlige militære pligter. Om gardens militære aand og dygtighet nogensinde har været fremragende, tør vel betviles.

Ved kong Oscars besøk i Bergen i 1879 var det sidste gang garden fik anledning at brilliere. Til besøket var anskaffet nye meget vakre uniformer, og garden eskorterte kongen ved indtoget gjennom byens gater til Bergenhuss. Korpset opløstes samtidig som borgervæbningen i 1881. Av arkivsaker vedr. garden findes kun en indrulleringskommissionsprotokol (Stadsportarkivet).

Korpsets chefer.

1818—1823	Politimester	Johan Henrik Friele
1823—1825	Konst. politimester	Albert Lassen
1826—1832	Ritmester, kjøbmand	Berent Anker Bødtker
1832—1841	—	Adam Walter Müller
1842—1843	—	Mentz Paasche
1844—1852	—	Rolf Olsen Grip
1852—1856	—	John Grieg
1857—1859	—	Henrik Friele
1859—1865	—	Pedro Busch
1865—1867	—	Johan Wilhelm Storjohann
1867—1871	—	Ulrich Busch
1872—1875	—	Morten Kielland
1876—1881	—	Otto Chr. Isaachsen.

Da Norges statholder grev Sandels i 1821 opholdt sig i Bergen skjænkede han Bergens borgerlige infanteri 2 nye faner.¹⁾ Overleverelsen og indvielsen av disse den 14 juni gav anledning til flere fester. Ved kgl. resolution av $23\frac{1}{2}$ 1821 blev det bestemt, at den borgervæbningen ved stadshauptmanden paahvilende pligt at besørge isning av Vaagen, naar denne frøs til, ophævedes og henlagdes til havnekommissionen og for havnekassens regning.

Borgervæbningens øvelser blev oftere helt sloifet aar om andet. Grunden var som regel den, at forretningerne, særlig stevnen, hindret borgerne fra uten stort økonomisk tap at delta i de militære øvelser. Og stiftamtmanden var som regel velvillig og sloifet øvelserne. Idethele var borgervæbningens militære aand nu som før ikke særdeles utpræget.²⁾

I 1827 blev Engen erklært for utjenlig som ekserserplads for borgervæbningen, hvorefter eksersisen delvis blev henlagt til Aarstadsletten, som leiet for en aarlig sum av 300—352 spd.

Engen bibeholdtes dog fremdeles baade som øvelses- og mønstringsplads. Man hadde nu ikke længer musik eller „spil“ som det heter i det militære sprog. Kun tamburer var fast ansatte. Ved samlingerne og mønstringerne benyttede man garnisonens hautboister.

Ved kongelig resolution av 24 oktober 1838 bestemtes, at der for artilleribataljonen istedetfor den for samme i reglementet av 19 januar 1814 anordnede, for effertiden reglementeres følgende uniform:

1. For officererne mørkeblaa kjole med underfor, ophæftning, opstaaende krave og rabatter av carmosinrødt klæde, 2 rader gule løveknapper, mørkeblaa vest, med en rad gule løveknapper, benklæder av samme farve utenpaa støvlerne, med 2 carmosinrøde striper, hver av en tomme bredde nedad paa hver side, trekantet hat med guldkrampe og cordons, sort og gul cocarde, samt nedhængende hvit fjer, sort halsbind, sabel med det borgerlige felttegn og med sort blankt gehæng, sluttet foran med løvehoveder, distinktionstegn som hidtil.

¹⁾ De til da brukte 2de faner var anskaffet i 1814 ved major Ludvig Wiese. Disse samt 8 endnu ældre kompagnifaner, som bruktes til 1814, haddes endnu i behold i 1832.

²⁾ I den første halvdel av 18-tallet fik borgervæbningens officershustruer titel av „frue“, et trin paa den sociale rangstige, som skal ha bevirket, at mangen en ærlig madame pouserede sin bedre halvdel frem til denne post.

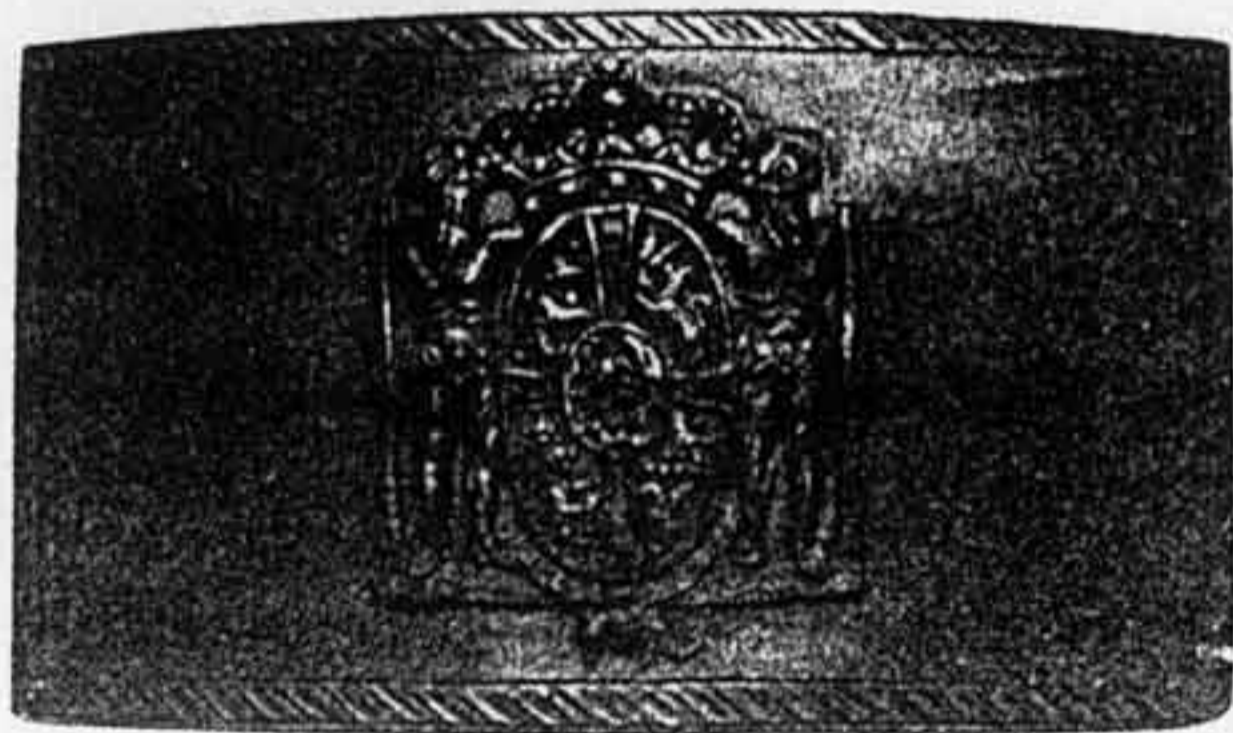
Stadshauptmands hat fra 1814.
Bergens museum.

2. For kommandersersjanten og underofficererne som for officererne, dog med de hidtil brukelige distinktioner og uten felttegn, samt for underofficererne, istedetfor trekantet hat, hue av blaåt klæde med sort og gul cocarde og en guldtresse av 1 tomme bredde.
3. For artilleristerne civile mørkeblaa kjoler, underklæder og hue av samme farve, den sidste omgiven av en tresse av carmosinrødt klæde og paaheftet den nu brukelige cocarde.

I 1845 blev de nationale farver i kokarden indført.

Borgervæbningens opgave som politi var dog den side av dens virksomhet, der var mest nyttig.

Ved reskript av $27/2$ 1807 blev den gamle bestemmelse om borger-

Halsplate for officerer. Bergens museum.

runden¹⁾ forandret derhen, at vagttjenesten paa Corps de Garde skulde hver nat, vinter som sommer, utføres av et fast engagert mandskap, der i almindelighet bestod av økonomisk uheldig stillede haandverksborgere. Dette vagtmandskap, der tilsammen bestod av 32 personer, hvorav 16 hver nat gjorde tjeneste, lønnes av bykassen med 24 sk. pr. nat. Utgifterne hermed utlignes paa huseierne under navn av

„vaktstak“. Denne lagdes paa de faste eiendommer i forhold til disses brand- og grundtakst. „Ronden“, som den populært kaldtes, stod under kommando av en underofficer i borgervæbningen, de 16 mand + 4 reservevæktene. Disse samledes hver aften paa Corps de Garde, i vinterhalvaaret (september—april) kl. $8\frac{3}{4}$, sommerhalvaaret (mai—august) kl. $9\frac{3}{4}$. Ronden blev delt i 4 avdelinger, hvorav de 2 forblev paa Corps de Garde. Hver avdeling bestod av 4 mand og 1 vækter. De 2 avdelinger gik saa ut paa „ronden“. Den ene av disse i byens 12 første roder, den anden i de 12 sidste roder.

Efter at disse „ronder“ hadde patruljert i 2 timer, hvorunder det paalaa dem nøie at undersøke alle de i distriktet værende patruljevakter og vækterposter, efterse smug og sjøgaarde, og især være opmerksomme paa alt, hvorav ildebrand kunde befryktes at opstaa, vendte rondene tilbake til Corps de Garde, hvorefter den anden runde utgik bestaaende av de to avdelinger, som var forblit igjen paa Corps de Garde.

Paa loftet, hvorfra man hadde god utkik over byen, holdtes hele natten igjennem brandvakt, som utførtes av brandkorpset (Reskript av $2/11$ 1796).

¹⁾ Anordning av $2/8$ 1775. Reskript $27/2$ 1807. Instruks $31/10$ 1825 (stiftet). Do. av $19/7$ 1841 konf. $4/8$ 1842. Reglement for borgervæbningen av $19/1$ 1814 §§ 12 og 13.

Efter tur hadde en officer av borgervæbningen hver nat at inspicere Corps de Garde og vaktholdet i de 24 roder.

Foruten „ronden“ var der inden hvert borgerkompanidistrikt en patruljevakt.¹⁾ Denne utførtes kun i vintermaanederne september—april og bestod av leiede folk, 6 duelige og voksne karle og en formand. Disse samlede hver aften kl. 8 i det til patruljevakten anviste hus og forblev der paa vakt til kl. 6 om morgenen. Den inspicertes hver aften av en underofficer av borgervæbningen, hvorefter den halve vakt, 3 mand, marcherte ut paa 2 timers patruljevakt i sit distrikt. Vakten hadde at paase om vækterne var paa post, om gatelygterne var tændt samt i det hele paase orden og ro. Utgifterne med patruljevakten svartes ogsaa av huseierne (kfr. anordn. for patruljevakten av ¹⁸/₈ 1787 og instruks av ³¹/₁₀ 1825). Paa denne vis hadde man i Bergen 3 politikorps om natten. Først vækterne, dernæst patruljevakten at paase disse og endelig „ronden“ som igjen skulde ha øie med de 2 første. Det var saaledes et ikke faatallig natpoliti Bergen hadde i gamle dage. Men det sier sig selv, at et saa uensartet sammensat politi ikke altid var det bedste.

I 1835 foreslog stadshauptmand Berle opprettet et redningskorps i paakommende ildebrandstilfælde. Instruksen for dette korps blev approbert av stiftet ¹⁵/₄ 1836.

Redningskorpset bestod av 1 loitnant, 2 underofficerer og 25 mand av hvert artillerikorps, tilsammen 12 over- og underofficerer og 100 mand. Korpsets pligter var under ildebrand at bjerge gods og varer og passe paa, at mistenkelige og uvedkommende personer holdtes borte fra de steder, hvor bjergningen foregaar.

Ellers deltok jo som bekjendt hele borgervæbningen under ildebrand i slukningsarbeidet etc.

Bergens kgl. borgergarde. Uniform fra 1819. Bergens museum.

¹⁾ Anordning av ¹⁸/₈ 1787 kfr. reskript ¹³/₆ 1766. Instruks ³¹/₁₀ 1825 kfr. stiftsresolution ¹²/₇ 1841 kfr. ⁴/₈ 1842. Reglement for borgervæbningen 1814 §§ 12 og 13.

1856—1881.

I femtiaarene synes det som om den militære aand har været noksaa slap. I aviserne fra den tid sees gjentagne ganger klager over forholdene ved borgervæbningen.

I Bergensposten for 1856 paatales saaledes, „at borgersoldaterne lade deres børn bære geværene til og fra samlingsstederne. Det er jo uværdigt for en militær at lade en anden bære sit vaaben.“

„Bergenske Blade“ for 1854 beretter, at den daglige uniform paa den tid var: „sort silkehat med en cocarde i den øverste rand tilvenstre, sort eller blaa kjole og sorte benklæder, der ved galla ombyttedes med hvide, samt gevær og gehæng.“ Redaktionen gjør med rette nar av denne kvasiuniform og paataler uniformens uheldige side. I 1854 kom der saa forandring i uniformen. Ved kgl. resol. av 4 august 1854 bestemtes, at de ved reglementet av 19 januar 1814 og kgl. resol. 24 oktober 1838 givne bestemmelser for uniformen skulde forandres saaledes:

1. For infanteriet:

- a. Vaabengkjoler av mørkeblaat klæde med hvidt underfor, en rad ophøiede, gule glatte knapper, 8 i tallet, opstaaende sort fløiels krave til at hegte sammen forneden, aapen og skraat avskaaret fortil med hvidt klædes passepoil foran for kraven og helt ned, saavel som paa lommeklafferne, ærmeslagene og ærmeklafferne, hvilke sidste blir av sort fløiel.
- b. Halsbind av sort tøj, skjortekrave eller hvidt kant maa ikke synes over halsbindet.
- c. For officererne: Epauletter av gult metal med sort matte omgiven med en hvidt kant. Gradbetegnelserne som for arméens officerer reglementert. Epauletstroppe av en guldgalon.
- d. For stadshauptmanden og bataljonskommandøren epauletter omgivne med en enkelt kantille, og for den første desuten 2 guldbroderte ekeblade paa hver side av kjolekraven.

2. For artilleriet:

- a. Vaabengkjoler av mørkeblaat klæde med karmoisinrød underfor, en rad gule flate knapper, 8 i tallet, opstaaende mørkeblaa klædeskrave til at hegte sammen forneden, aapen og skraat avskaaren fortil, med karmoisinrød klædespassapoil foran for kraven og helt ned, saavel som paa lommeklafferne, ærmeslagene og ærmeklafferne.
- b. Halsbind av sort tøj, skjortekrave eller hvidt kant maa ikke synes over halsbindet.
- c. For officererne: Epauletter av gult metal med sort matte og angivne med en karmoisinrød kant. Gradbetegnelserne som for arméens officerer reglementert. Epauletstroppe av en guldgalon.
- d. For kommandøren: Epauletter omgivne med en enkelt kantille.
- e. Trekantet hat med sort fjær for officererne.

Disse uniformsforandringer skulde være indført inden 1 mai 1855. Imidlertid hadde det sine vanskeligheter overhodet at følge disse bestemmelser om uniformen. De fleste av det borgerlige artilleris soldater var uformuende folk, der ikke hadde raad til at anskaffe sig selv en uniform. Man tok derfor disse uniformspaabud noksaa let. Stadshauptmanden ansøkte kongen om fritagelse for borgervæbningen fra paabudet om den nye uniform. Nogen lettelse erholdtes ogsaa ved kgl. resol. av 21 januar 1856. Ved denne resolution avskaffedes infanteriets hittil reglementerte hatter, og leirhuer av mørkeblaat klæde av snit, som de for marinens officerer bestemte, indførtes. Saavidt det kan sees, blev der fra denne tid til borgervæbningens ophør i 1881 ikke foretat nogen væsentlige ændringer i uniformen.

En begivenhet i borgervæbningens ellers saa fredelige historie var dog dens deltagelse i den saakaldte poteteskrig i 1868. Urolighetene begyndte lordag den 15 august, foranlediget ved at nogen arbeidsfolk vilde hindre potetesutsælgerne i at frembyde sine varer til høiere priser end bønderne. Arbeiderklassen var forbitret over den fordyrelse av poteterne, som mellemandelen hadde paaført dem. Det var særlig verfternes og de store verksteders arbeidsstok tillikemed den bergenske pøbel, som deltok i optøierne. Om mandagen var situationen saa kritisk, at politimesteren oplæste oprørsloven foran børsen. Militæret avsperrtet gaterne omkring raadhuset og hele borgervæbningen var likeledes paa benene. Om tirsdagen naadde optøierne sin høide. Militæret og borgervæbningen maatte gjentagne ganger gaa løs paa tumultanterne med kolben og bajonetten. Situationen var flere ganger kritisk, skarpladte patroner holdtes i beredskap og kanoner var kjørt op paa Raadstuepladsen. Ved general Kloumans sindige optræden forhindrede heldigvis bruken av disse mordredskaper. Der fandtes nemlig flere av de militære, som med vold og magt vilde skyte paa hopen. Hadde dette skeed, kunde optøierne faat de uberegneligste følger. Av Bergens bataljon var utkommandert 120 mand, hele det borgerlige infanteri samt 60 av artilleriet. Over 500 mand var under vaaben. Onsdag

Bergens borgervæbning. Artilleri parade. Bergens museum.

den 18 august var alt rolig. Ved de efterpaafølgende forhører blev ca. 260 personer avhort og 54 blev dømt.

Av aviserne dengang ser det ut til, at borgervæbningens tilstedeværelse virket beroligende paa mængden, især byens borgere. Det borgerlige militærs talrikhet var ogsaa grunden til, at tumultanterne blev forhindret fra at storme

fængselsbygningen og befri de arresterte.

Efter borgervæbningens reglement paalaa det officerspersonalet noksaa strenge pligter. Først hadde officererne at eksercere indbyrdes i 18 timer, dernæst med mandskaperne i 4 uker, 9 timer ukentlig, og endelig 1 dags skiveskytning. Endvidere hadde officererne at indeksercere de nye tilkomne mandskaper, førend disse kunde bringe det saa vidt, at de kunde træde ind i geledet med de andre. Hertil anvendtes omtrent 3 uker, 6 timer ukentlig. Naar nu dertil kom den for Bergens borgervæbning særlige nattevaktstjeneste, saa forstaaes det let, at disse borgerlige militære byrder i en tid, hvor damp og telegraf la mere beslag paa kjobmandens tid end tidligere, blev saa trykkende, at en forandring maatte fremtvinge sig selv.

Bergens Borgerfane fra 1821.
Artillerimuseet.

I en skrivelse av 1 mars 1854 til departementet fremhæver formandskapet, at den utvikling formandskapsinstitutionen allerede nu har naadd, gjør det umulig for en formand ogsaa et være pliktig til borgerlig militær tjeneste. Det fremhæver tillike, at vaabenovelsernes store omfang, som ramte samtlige vernepligtige borgere, allerede i og for sig selv maatte anses for saa byrdefuld, at en forandring i det bestaaende var at ønske. Lovene om den almindelige vernepligt av 26 august 1854, 12 oktober 1857 og 12 mai 1866 bevirket endyderligere, at borgervæbningens militære betydning helt forandredes, saaledes

at den hele institution fra et militært standpunkt syntes overflødig. Ved disse vernepligtslove blev kjøpstadsborgerne ikke lenger fritat for militærtjeneste. Enhver vaabenfør ung mand maatte nu gjøre tjeneste ved linjen. Kun tjeneste ved landvernet, reserven og kystvernet blev man fritat for, hvis man stod i borgervæbningen. Byens formænd og overformyndere blev fritat for tjeneste ved borgervæbningen, saalænge de forrettet som saadanne. Tjenestetidens ophør ved borgervæbningen nedsattes fra 50 til 45 aar. Enhver, der var ansat ved andre dele av landvæbningen eller distriktsjotropperne samt sjøfarende, saalænge de er utskrivning undergivne, blev fritat for tjeneste ved borgervæbningen.

Tjenesten ved borgervæbningen var saaledes temmelig byrdefuld, — naar man ikke alene maatte tjene sin vernepligt ved militæret, men ogsaa efterpaa fortsætte som borgersoldat med ekserisitie og nattevaktjeneste til langt op i aarene.

Da man saa i bystyret fattet beslutning om, at rondene og nattevaktjenesten skulde ophøre og overlates et fast politikorps, saa mistet her ved borgervæbningen al praktisk betydning. —

Spørsmålet om en reform i byens vaktvæsen var allerede fremme i 1847, da en i den anledning nedsat kommission avgav betænkning og forslag derom, dog uten resultat. 10 aar senere blev saken gjenoptat av daværende politimester Krogh og endelig forelaa saken uttømmende behandlet av en ved formandskapsbeslutning av 17 desember 1859 nedsat komité, hvis indstilling blev avgitt 18 juli 1862.

Forslaget gik ut paa, at de lønninger, som bykassen hittil hadde utredet til 1 vaktmester, 1 raadstuevæker, 36 gatevæktene og 2 reservevæktene paa Corps de Garde, skulde inddrages, samt at de utgifter, som byen tidligere hadde hat i anledning rundgjænger- og patrulvæsenet samtidig skulde bortfalde. Likesaa skulde borgerrunden og patrullen ophæves. Istedet skulde ansættes og lønnes 1 overkonstabel, 1 undervaktmester og 48 konstabler samt 4 nattevæktene paa Vaagen.

Under sin behandling av saken i 1863 erkjendte formandskapet, at komiteens forslag i og for sig var bygget paa det ustridige rette princip, at det nødvendige

Bergens kgl. Borgergarde,
uniform fra 1879.

Tilh. hr. Joh. D. Behrens

politiopsyn ikke mindre om natten end om dagen hensigtsmæssig og bedst utføres av et fast og ordnet politikorps, hvis medlemmer stod under politimesterens udelukkende kommando og anvendte deres tid og kræfter udelukkende i politiets tjeneste og derved hadde deres levebrød.

Den ulønnede opofrelse av tid og kræfter, som den nuværende vaktordning gjør krav paa fra borgerskapets side, heter det i formandskapets indstilling, vil derved undgaaes, og maa erkjendes at være i det almindeliges interesse og en ikke ubetydelig fordel ved det nye system.

Endskjønt man saaledes i principet var enig, fandt formandskapet, at det daværende bevogtningssystem om natten var sikrere end det foreslaaede, og da den nye reform krævet okede utgifter for byen, besluttet man, „at der fortiden ikke var grund til at vedta forslaget.“ Dog ansatte man de 4 nattevæktene paa Vaagen.

I 1873 forelaa saken igjen for formandskapet i en indstilling om reform av byens vaktvæsen, avgit av en i mars 1872 nedsat komité.

Denne anfører i indstillingen bl. a.: „at Bergen gjennom et helt aarhundrede og længere, trods de store og berettigede krav paa en forbedring heri, som folkemængdens forøkelse og forholdenes raske udvikling i mange retninger, navnlig i de senere aar, have medført, — endnu med hensyn til sit vaktvæsen, i det store tat, befinner sig paa samme standpunkt, som dengang vægter-, rundgjænger- og patrulinstitutionen kom istand.“

Komiteens forslag, der i hovedsaken var enslydende med forslaget av 1862, vedtoges av bystyret i 1874. Vækterne, rund- og patrulgjængervakterne ophævedes og istedet indførtes konstabelkorpset.

Borgervæbningens praktiske betydning blev saaledes reducert til omtrent intet. Institutionen, som gjennom aarhundreder hadde været til overordentlig nytte for byen, var nu forældet og færdig. Den var med alle sine gammel-dagse pligter en klods om benet for byborgerne. Ved lov av 28 mai 1881 blev borgervæbningen ophævet i Norge.

29 juli 1881 paraderte Bergens borgervæbning for sidste gang paa Engen. Stadshauptmand Nieuwejaar holdt en kort tale, hvori han takket korpset for 37 aars godt og hæderlig kameratskap og oplæste den kongelige resolution om ophævelsen. Han utbragte derpaa et leve for fædrelandet og kongen, der besvartes med et kraftig nidobbelt hurra. Bataljonskommandøren utbragte et hurra for stadshauptmanden, hvorpaa korpset under fuld musik

marsjerte til Raadhuset, hvorfra man igjen kompanivis marsjerte til den i nærheten værende av kommunen indkjøpte eiendom, hvor geværene avlevertes.

Borgervæbningens faner er desværre havnet i artillerimuseet i Kristiania, mens arkivet heldigvis er bevaret for eftertiden og opbevares i Stadsportarkivet.

Stadshauptmænd, 1800—1881.

- 1796—1803. Christopher Kahrs
- 1803—1815. Ludvig Wiese
- 1815—1826. Albert Henrik Krohn
- 1826—1834. Georg Wiese
- 1834—1841. Jens A. Berle
- 1841—1849. Detlef Chr. Reusch
- 1849—1860. Johan Nordahl Fischer
- 1860—1866. Christopher Urdahl Faye
- 1866—1881. Otto Christian Synnestvedt Nieuwejaar